

מפגש בין הלוגותרפיה לבין תורת ההשתנות הקוגניטיבית-מבנית: פילוסופיה, תיאוריה ויישום קליני-חינוכי

גילי פרימרמן

מבוא

שתי אסכולות מרכזיות במאה העשרים הציבו חלופה רדיקלית לגישות הדטרמיניסטיות בפסיכולוגיה ובחינוך: הלוגותרפיה שפותחה על ידי הפסיכיאטר והנירולוג ויקטור פראנקל, ותורת ההשתנות הקוגניטיבית-מבנית (SCM) שנהגתה על ידי פרופ' ראובן פוירשטיין.

חרף הבדלי הרקע הדיסציפלינריים – פראנקל שצמח מתוך הפסיכיאטריה והפילוסופיה הקיומית (פראנקל, 1985), ופוירשטיין שצמח מהפסיכולוגיה ההתפתחותית והחינוכית (Feuerstein et al., 1980) – השניים חולקים עמדה אנושית ומוסרית עמוקה: **הסירוב המוחלט לשפוט או להעריך אדם על סמך נסיבות חייו, קשייו, אתגריו או אבחנותיו.**

שתי הגישות קוראות לכינון מפגש אנושי, בלתי אמצעי, רווי הערכה, אמונה ואהבה מצידו של המטפל והמתווך. מפגש זה אינו מתמקד ב"מה שחסר" או ב"לקות", אלא מוקדש לגילוי משותף של כוחות האדם – נטיותיו, אהבותיו, ערכיו, סגנונות הלמידה שלו וייחוד אישיותו. מתוך עמדה זו נגזרת הנחת היסוד ההומניסטית-אקזיסטנציאלית של שתי הגישות: האדם אינו תוצר מוכתב וסגור של תורשתו או נסיבותיו, אלא מערכת פתוחה בעלת חופש פנימי ופוטנציאל השתנות מתמיד.

לצד המסד המשותף, הגישות משלימות זו את זו במוקד ההתערבות והיקף הפנייה שלהן:

- **במוקד ההתערבות:** פראנקל מתמקד ב**רוח ובנפש**, ומנהל דיאלוג המכוון לזיהוי משמעות בכל רגעי החיים – דרך בחירה, ערכים וכח ההתרסה (פראנקל, 1985). לעומתו, פוירשטיין מתמקד ב**קוגניציה ובחשיבה** – בפיתוח אקטיבי של יכולות הלמידה, ובזיהוי רמזי החיוניות והמשמעות שהאדם מעלה (גם כשהם מתבטאים בהומור, בשובבות או בהתרסה) (Feuerstein et al., 2010).
- **בהיקף הפנייה:** בעוד פראנקל פונה בעיקר **אל האדם ואל המטפל** בדיאלוג קיומי-אישי, פוירשטיין מרחיב את היריעה ופונה **אל האדם, אל המטפל ואל החברה כולה**. פוירשטיין מציב תביעה מוסרית מפורשת גם כלפי החברה – לדרוש ממנה להנגיש ולהתאים את תהליכי הלמידה והחוויית החברתיות כדי לאפשר לכל אדם להתפתח (Feuerstein et al., 1988; פוירשטיין ופוירשטיין, 2026).

מאמר זה בוחן את החיבור התיאורטי והפרקטי בין שתי הגישות במצבי משבר, שיקום והתמודדות עם מגבלות/אתגרים, תוך התייחסות למנעד הרחב של כוח ההתרסה (הומור, שובבות, מרדנות ותסכול), ולתפקיד הטיפולי של תיווך לויסות ולמשמעות דרך ערוצי עשייה, יצירה, קהילה, בדרך להשגת עצמאות. כמו גם הרחבה והעברה של הנלמד לתחומי חיים שונים ומצבים משתנים.

1. רקע תיאורטי ועקרונות היסוד של הגישות

1.1 הלוגותרפיה מבית מדרשו של ויקטור פראנקל

הלוגותרפיה מוכרת כ"אסכולה הווינאית השלישית לפסיכותרפיה". התיאוריה מושתתת על שלושה אדנים מרכזיים (פראנקל, 1970; פראנקל, 2010):

1. **חופש הרצון (Freedom of Will):** האדם אינו מותנה לחלוטין. גם בתנאים הקשים ביותר, שמורה לאדם החירות הפנימית לבחור את עמדתו כלפי הנסיבות (פראנקל, 1970).
2. **הרצון למשמעות (Will to Meaning):** המניע האנושי היסודי אינו הרצון בהנאה (פרייד) או הרצון בכוח (אדלר), אלא השאיפה לגלות פשר ומשמעות לחיים (פראנקל, 1985).

3. **המשמעות בחיים (Meaning in Life):** המשמעות אינה מושג אבסטרקטי, אלא מציאות אובייקטיבית הקיימת בכל סיטואציה, לרבות במצבי סבל, מחלה ואובדן ("המשולש הטרגי": סבל, אשמה ומוות) (פראנקל, 1970).

פראנקל הבחין בין שלושה ערוצים עיקריים לגילוי משמעות: **ערכים יצירתיים** (עשייה, עבודה ויצירה), **ערכי חוויה** (אהבה, מפגש, טבע ואמנות), ו**ערכי עמדה** (העמדה הנפשית שהאדם מאמץ מול סבל בלתי נמנע) (פראנקל, 2010; Fabry, 1988).

1.2 תורת ההשתנות הקוגניטיבית-מבנית (SCM) של ראובן פוירשטיין

פוירשטיין קבע שהאינטליגנציה אינה תכונה קבועה וסטטית, אלא תהליך דינמי של יכולת האדם להשתנות (Feuerstein & Rand, 1974; Feuerstein et al., 1988). ובהתאם, פיתח תיאוריה מקיפה המבססת את גמישות המוח והמחשבה האנושית (פוירשטיין ואחרים, 1985; Feuerstein et al., 2010):

1. **השתנות קוגניטיבית מבנית (Structural Cognitive Modifiability - SCM):** המבנה הקוגניטיבי של האדם דינמי וניתן לשינוי בכל גיל ומצב תפקודי. ליקויים קוגניטיביים אינם תוצר גזור מראש של פגיעה אורגנית או חסך סביבתי (Feuerstein & Rand, 1974).
2. **חווית הלמידה המתווכת (Mediated Learning Experience - MLE):** השינוי המבני מתרחש כאשר גורם אנושי מתווך נפגש עם הלומד, מסנן, מארגן ומפרש את הגירויים עבורו (Feuerstein et al., 1988). שלושת הקריטריונים ההכרחיים לתיווך הם: **כוונה והדדיות**, **תיווך למשמעות**, ו**תיווך להרחבה ושגב (Transcendence)**. תיווך ל-Transcendence מציב את התשתית המחשבתית ליציאה מגבולות ה"כאן ועכשיו", ומוליד את **ההעברה (Transfer)** המעשית - היכולת לקחת את העקרונות והכלים שנלמדו וליישם בהקשרים חדשים, שונים ומורכבים יותר בחיים (Kozulin, 1998; Feuerstein et al., 2010).
3. **הערכה דינמית (Dynamic Assessment - LPAD):** כלי הערכה המגלה את סגנונות הלמידה של האדם ופוטנציאל ההשתנות תוך כדי תיווך, במקום מדידת IQ סטטית (Feuerstein et al., 1979).
4. **עיצוב סביבות משנות:** יצירת סביבה המציבה אתגרים מותאמים ואינה מסתגלת באופן פסיבי למגבלת המטופל (Feuerstein et al., 1980).

2. הצומת המשותף והסינרגיה הפילוסופית-פסיכולוגית

2.1 שלילת הדטרמיניזם ואמונה בפוטנציאל האנושי

שתי הגישות יוצאות נגד התפיסה הרואה באדם יצור פסיבי המופעל על ידי יצרים או גנטיקה. פראנקל טען כי "האדם אינו כבול לגמרי על-ידי תנאים ומעשיו אינם גזורים מראש במידה מלאה; הוא קובע בעצמו אם להכנע לתנאים או להיאבק עמם. במילים אחרות: בסופו של דבר האדם הוא בעל כוח הגדרה עצמית. קיומו אינו קיום סתם, אלא הוא מכריע בכל עת, מה יהיה קיומו, מה יהיה גורלו ברגע הקרוב" (פראנקל, 1970, עמ' 156). באופן מקביל, פוירשטיין מסביר כי לאנשים יכולת השתנות ובחירה גיל ומצב: "תורת כושר ההשתנות המבנית מייחסת לכל אדם את הנטיה והיכולת לשנות את עצמו מבחינה אישיותית, קוגניטיבית והתנהגותית, מבלי לראות את האטיולוגיה האחראית לחריגותיו, את הגיל בו הוא זוכה להתערבות משנה, או את חומרת מצבו, כמחסומים בלתי עבירים לאופציה ההשתנותית המיוחדת לכל יחיד באשר הוא אדם" (פוירשטיין ואחרים, 2001, עמ' i).

2.2 המשמעות כמנוע התפתחותי

בלוגותרפיה, המשמעות, היא הצורך האנושי המרכזי, ולכל אחד הצורך לחפש ולגלות אותה (fabry, 1985), פראנקל, 1988). בתיאוריית ה-MLE של פוירשטיין, "תיווך למשמעות" (Meaning) ו"תיווך להרחבה ושגב" (Transcendence) מהווים תנאי הכרחי לכך שלמידה תהפוך למבנית ותתורגם להעברה (Transfer) בפועל בחיי היום-יום, ולא תישאר מקומית בלבד (Feuerstein et al., 1988; Kozulin, 1998). ללא חווית משמעות, הלומד/המטופל נותר בסטגנציה.

2.3 תפקיד המטפל/המתווך

בשתי הגישות, המטפל אינו סמכות טכנית אלא שותף אקטיבי. הלוגותרפיסט משתמש בדיאלוג הסוקרטי כדי לסייע למטופל לחשוף את ערכיו (Fabry, 1988), בעוד המתווך הפוירשטני פועל באופן מתוכנן (Intentionality) כדי לארגן את התפיסה והחשיבה של הלומד (Kozulin, 1998).

3. כוח ההתרסה: מנעד הביטוי, התמודדות עם תסכול והתיווך לוויסות

מרכיב קריטי בחיבור בין הגישות הוא היחס אל "כוח ההתרסה של הרוח" (Defiant Power of the Human Spirit). כוח ההתרסה אינו מצטמצם רק לכעס או לתסכול מול המגבלה. הוא מתבטא במנעד רחב של כוחות אנושיים בריאים: בהומור, בשובבות, בהתנגדות בריאה לתכתיבים, בשבירת מוסכמות ובשאיפה הנחושה לעצמאות (פיזית, חברתית, כלכלית או נפשית).

ראיית החלקים הללו בכל אדם – ועל אחת כמה וכמה בקרב אנשים המתמודדים עם מוגבלויות או אתגרים פיזיים, קוגניטיביים ונפשיים – היא אבן פינה אנושית וקלינית. הומור, שובבות והתנגדות אינם "הפרעת התנהגות" או "חוסר שיתוף פעולה", אלא עדות ניצחת לרוח אדם תוססת שמסרבת להתכווץ לתוך תבנית המגבלה.

3.1 מנעד הביטוי של "כוח ההתרסה של הרוח" (Frankl)

פראנקל תיאר את כוח ההתרסה כיכולת האקזיסטנציאלית של האדם להתייצב נגד הנסיבות, קשות ומגבילות ככל שיהיו, לא להיות מזוהה עם מצבו הנתון אלא להתייצב מולו ולנקוט עמדה:

"The human being, as a person, is not a factual being but a facultative one; it exists as its own possibility, for or against which it can decide." (Frankl, 2026, Thesis 5).

האדם אינו סך כל העובדות הפסיכופיזיות שלו. הוא אינו רק "עובדה" (factual) אלא "אפשרות" (facultative) – ישות הבוחרת את עמדתה כלפי עצמה וכלפי הנסיבות שנכפו עליה.

"Again and again, the 'defiant power of the human spirit,' as I have called it, must be invoked against the psychophysis, which only appears so powerful." (Frankl, 2026, Thesis 7)

שוב ושוב יש לגייס את 'כוחה המתריס של רוח האדם', כפי שכינתי אותו, אל מול הפסיכופיזי, שרק נדמה כי כוחו כה רב.

חירות זו אינה חירות מוחלטת מכאב, ממחלה, מעוני או מגנטיקה. הגוף נתון בתנאים ביולוגיים מוגדרים, ההיסטוריה האישית אינה ניתנת למחיקה, ומגבלות מסוימות במציאות הן סופיות. אולם בתוך המציאות הזו שומר האדם על מרחב פנימי: החירות אינה חופש מתנאים, אלא החירות לבחור עמדה כלפי התנאים (פראנקל, 1970). כפי שמדגיש פראנקל בתזה הרביעית, "The person is spiritual" – האדם הוא ישות בעלת ממד רוחני (נואטי), אשר כבודה אינו תלוי בתועלת התפקודית, החברתית או הכלכלית שלה (Frankl, 2026, Thesis 4).

"עובדות אינן גורל, חשובה העמדה שאנו נוקטים כלפיהן" (פראנקל, 1985, עמ' 164)

לצד זה, פראנקל העמיד את ההומור כביטוי מרכזי נוסף של חירות זו:

"מן המפורסמות, כי ההומור, יותר מכל דבר מערכי לב האדם, עשוי להתקיים בתוך שוויון נפש ומסוגל להתעלות מעל כל סיטואציה, ולו אך לשניות ספורות בלבד." (פראנקל, 1970, עמ' 60)

- **הומור ושובבות כמנגנון חירות:** ההומור והשובבות מאפשרים לאדם לחייך מול הקושי, לצחוק על המגבלה וללגלג על הציפיות הנמוכות של הסביבה. זוהי התרחקות עצמית (Self-detachment) המנפצת את התפיסה שהמגבלה מגדירה את האדם.
- **התנגדות בריאה:** כשאדם עם מוגבלות מביע התנגדות או סרבנות להנחיות נוקשות, זו אינה תמיד "אי-הסכמה קלינית", אלא לעיתים קרובות גילוי ראשוני של רצון חופשי, הגדרה עצמית ודרישה לאוטונומיה.
- **כעס ותסכול:** עדות לכך שהאדם אינו משלים עם הפסיביות, אלא שואף לחרוץ את גורלו בעצמו.

3.2 תפיסת פוירשטיין: הומור כראיה ליכולת קוגניטיבית והתרסה כמנוע לשינוי

הזיקה בין הגישות מתחדדת נוכח התייחסותו של פרופ' ראובן פוירשטיין לרכיבי ההומור, ההתרסה והתסכול (Feuerstein et al., 1988; פוירשטיין ופוירשטיין, 2026). פוירשטיין בלט בראייתו הפתוחה והחודרת, כאשר זיהה הומור ושובבות גם אצל אנשים עם מנעד יכולות מגוון ומורכב ביותר – כולל אלו שסומנו על ידי המערכות כבעלי מוגבלות קוגניטיבית קשה. בה בעת, תפיסתו של האדם כמערכת פתוחה ומשתנה כרוכה בהתנגדות עקרונית לקבלה פסיבית של רמת התפקוד הנתונה. כבר בכותרת *Don't Accept Me as I Am* מתנסחת עמדה זו כקריאה שלא לראות בתפקוד הנוכחי גבול קבוע של האדם. פוירשטיין מבחין בין "קבלה פסיבית" של המגבלה לבין גישה "אקטיבית-משנה" (active-modificational), המבקשת לעורר באדם שינוי קוגניטיבי, רגשי וחברתי ולהרחיב את יכולתו להתמודד עם דרישות חדשות. **במובן זה, כוח ההתרסה אינו מרדנות לשמה, אלא ביטוי אפשרי של אקטיביות, אוטונומיה וסירוב לקבל את ההגדרה החיצונית של גבולות היכולת** (Feuerstein et al., 1988).

- **הומור כגילוי של פוטנציאל קוגניטיבי:** פוירשטיין לא ראה בהתנהגות הנצפית מדד ממצה ליכולתו של האדם. ב-*Don't Accept Me as I Am* מתואר, למשל, מפגש שבו Ruth, שסווגה כבעלת תפקוד קוגניטיבי נמוך, מגיבה בצחוק למשימת אנלוגיה, מכנה את הבוחן "משוגע" ושואלת אותו באירוניה: "אתה חושב שאני יכולה לעשות את זה?" תגובתה חושפת לא רק מעורבות רגשית באתגר אלא גם יכולת לזהות את אופיו של המפגש, להגיב אליו באופן אירוני ולנקוט עמדה כלפי הציפייה הקוגניטיבית המופנית אליה. בכך היא ממחישה את עיקרון היסוד של פוירשטיין: **התפקוד המתגלה במצב נתון אינו בהכרח משקף את מלוא הפוטנציאל הקוגניטיבי של האדם** (Feuerstein et al., 1988).

3.3 תיווך לויסות קוגניטיבי ("רגע חושבים") ודוגמאות יישומיות

אם כוח ההתרסה, ההומור וההתנגדות הם **המנוע והחיוניות**, הרי שהכלים של פוירשטיין מספקים את **מערכת ההיגוי והמיקוד**. התנגדות ושובבות ללא וויסות קוגניטיבי עלולות להישאר ברמה של פרובוקציה אימפולסיבית שאינה מקדמת עצמאות. פוירשטיין מעמיד במרכז את התיווך לויסות התנהגות ("רגע חושבים") כדי לנתב את האנרגיה הזו לבנייה תפקודית (Feuerstein et al., 1980).

- **דוגמה 1: הומור ושובבות כמנוע ללמידה ושיקום קוגניטיבי**
הסיטואציה: נער המתמודד עם עיכוב התפתחותי וקשיים בקשב מגיב בבדיחות, בשובבות וב"עקצוצים" הומוריסטיים כלפי המתווך בעת עבודה על משימות קוגניטיביות (כמו דפי עזרי העשרה - FIE).
ההתערבות המשולבת: המתווך אינו מפרש זאת כ"הפרעה משימתית", אלא מזהה את כוח ההתרסה וההומור כמנגנון של גאווה ועצמאות. המתווך זורם עם ההומור (לוגותרפיה), ומשלב אותו בתיווך הפוירשטני: **"השובבות שלך נהדרת, הבדיחה שלך הראתה לי כמה מהר אתה מזהה את המורכבות במשימה! עכשיו בוא נשתמש בתבונה שלך, נעצור ל'רגע חושבים' ותמצא דרך לפתור את החלק הזה בדרכך השנונה"**.
- **דוגמה 2: התנגדות בריאה לשליטה ושיקום עצמאות כלכלית**
הסיטואציה: צעיר בשיקום תעסוקתי מביע התנגדות עזה וכעס מול הניסיון של גורמי הטיפול או המשפחה לפקח על הוצאותיו הכספיות, ומגיב ב"דווקא" ובתסכול.
ההתערבות המשולבת: המתווך מתקף ראשית את ההתנגדות כחלק מכוח ההתרסה: **"ההתנגדות**

שלך מעולה. היא מראה שאתה לא מעוניין שמישהו אחר ינהל לך את החיים, אתה רוצה להיות יותר עצמאי, ולשם אנחנו שואפים ופועלים". לאחר מכן עוברים לתיווך פוירשטיין לוויסות: "אבל התנהגות אימפולסיבית מתפרשת כחוסר אחריות. בוא נחשוב איך אנחנו מתרגמים את ההתרסה שלך ואת הרצון שלך לעצמאות לתוכנית עבודה – תראה שאתה לומד לנהל תקציב, לתכנן, ומתרגל 'רגע חושבים' כדי להתפתח ולהיות יותר ויותר עצמאי".

4. המפגש בין ערוצי המשמעות לערוצי הלמידה וההתפתחות

באופן מקביל ומשלים, לשלושת הערוצים המרכזיים דרכם האדם מגלה משמעות בלוגותרפיה (ערכים יצירתיים, ערכי חוויה, וערכי עמדה) פוירשטיין ביסס את תיאוריית הלמידה המתווכת (MLE) על כך שפיתוח תפקודים קוגניטיביים ורגשיים מתרחש דרך אינטראקציה עשירה עם העולם, הסביבה והקהילה (Feuerstein et al., 1988).

שני ההוגים דחו באופן נחרץ תפיסות טיפוליות המנתקות את האדם מסביבתו הטבעית. כאשר מטפלים ומתווכים מחברים בין ערוצי המשמעות הלוגותרפיים לבין ערוצי התיווך הפוירשטיניים, נוצרת זיקה הדדית עמוקה בפרקטיקה השיקומית:

4.1 ערוץ העשייה, העבודה והיצירה: מ"ערכים יצירתיים" לתיווך לתחושת מסוגלות

- **החיבור התיאורטי:** פראנקל טען כי עבודה ויצירה מעניקות לאדם פשר משום שהוא מעניק משהו מעצמו לעולם (פראנקל, 2010). פוירשטיין הראה כי עבודה ועשייה מעשית אינן רק יעד תפקודי, אלא הזירה המרכזית לפיתוח חשיבה (Feuerstein et al., 1980).
- **האינטגרציה בפרקטיקה:** המלאכה, העבודה התעסוקתית או היצירה האמנותית משרתות כפליים: הן מעניקות למטופל משמעות אקזיסטנציאלית דרך תרומה ויצירה (Fabry, 1988; פראנקל, 1985), ובד בבד משמשות כר נרחב לתיווך פוירשטיני - תכנון שלבים, פתרון בעיות, הסקת מסקנות ותיווך לתחושת מסוגלות (Feuerstein et al., 1988) (Competence).

4.2 ערוץ הקהילה, המפגש האנושי והטבע: מ"ערכי חוויה" לתיווך להרחבה ושגב ולתיווך להעברה

- **החיבור התיאורטי:** פראנקל הדגיש כי אדם מגלה משמעות בחוויות החיים - באהבה, בזיקה לזולת, בשייכות לקהילה ובחיבור לטבע (Fabry, 1988; פראנקל, 1970). פוירשטיין ביסס את "התיווך להרחבה ושגב" (Transcendence) על היכולת להתעלות מעל ה"כאן ועכשיו" ולחלץ חוקים וערכים כוללים. התעלות מחשבתית זו היא המאפשרת את "התיווך להעברה" (Transfer) - יצירת הגשר המעשי שדרכו מועברים כלי החשיבה ונורמות ההתנהגות אל מצבי חיים חדשים בקהילה (Kozulin, 1998; Feuerstein et al., 1988).
- **האינטגרציה בפרקטיקה:** שילוב המטופל בפעילות קהילתית, התנדבותית או במפגש בלתי אמצעי עם הטבע מספק הזדמנות לחוויה רגשית עמוקה של שייכות וגילוי ערכי חוויה (Fabry, 1988), תוך כדי תיווך קוגניטיבי-חברתי של הרחבה רעיונית והעברה תפקודית - פענוח סימנים חברתיים, אמפתיה ותפיסת האחר (Feuerstein et al., 1988; Kozulin, 1998).

4.3 ערוץ נקיטת העמדה וחיזוק הערכים: מ"ערכי עמדה" לתיווך למשמעות

- **החיבור התיאורטי:** כאשר לא ניתן לשנות מציאות קשה (פציעה, מחלה, אובדן), פראנקל מורה על אימוץ "ערכי עמדה" – הבחירה ואומץ-הלב של האדם כיצד לשאת את סבלו (פראנקל, 1970). פוירשטיין מצידו הגדיר את "התיווך למשמעות" (Meaning) כחובה של המתווך להציף את ה'למה', את הערך ואת החשיבות הרגשית והמוסרית של הפעולה (Kozulin, 1998; Feuerstein et al., 1988).

- **האינטגרציה בפרקטיקה:** זיהוי וחיזוק הערכים האישיים של המטופל דרך דיאלוג סוקרטי (Fabry, 1988) עוזרים לו לגבש עמדה פנימית אקטיבית מול מגבלותיו. עמדה ערכית זו, בשילוב תיווך פוירשטיי למשמעות (Feuerstein et al., 1980), מטעינה את המאמץ השיקומי הקשה בתכלית מוגדרת: המאמץ הקוגניטיבי והגופני אינו נחוה עוד כעונש, אלא כביטוי מעשי לערך הבחירה והעצמאות של האדם.

5. השלמה הדדית ופרקטיקה משולבת

השילוב הפרקטי	הגישה הקוגניטיבית-מתווכת (Feuerstein)	הגישה הלוגותרפית (Frankl)	מימד הטיפול / ההתערבות
בניית יכולת קוגניטיבית המאפשרת הוצאה לפועל של הבחירות האקזיסטנציאליות.	פיתוח תפקודים קוגניטיביים, יכולת למידה והסתגלות (Feuerstein et al., 1980).	גילוי פשר, הגדרת ערכים וגיבוש זהות אקזיסטנציאלית (פראנקל, 1985).	מטרת העל של ההתערבות
תיקוף ההומור והמרדנות כמנועי עצמאות, לצד הקניית כלים קוגניטיביים לתכנון וויסות.	הומור כראיה ליכולת קוגניטיבית גבוהה, מרדנות כניפוח פסיביות ותיווך לוויסות (Feuerstein et al., 1988).	"כוח ההתרסה של הרוח", הומור כמנגנון התרחקות עצמית וערכי עמדה (פראנקל, 2010).	היחס להומור, מרדנות וכעס
פיתוח קוגניטיבי ורגשי המתרחש בתוך עשייה ערכית, שייכות קהילתית ואוטונומיה.	תיווך למסוגלות, תיווך להרחבה ושגב (Transcendence), תיווך להעברה (Transfer) ותיווך למשמעות (Feuerstein et al., 1988; פוירשטיין ופוירשטיין, 2026).	מימוש ערכים יצירתיים, ערכי חוויה וערכי עמדה (פראנקל, 1970).	ערוצי היישום (עבודה, קהילה, משפחה וכו')
המשגת הסבל והמאמץ כשלבים הכרחיים ומוצדקים בדרך לבניית עצמאות אישית.	תיווך להרחבה ולהעברה – חיבור המאמץ הנקודתי למטרות העתיד והעצמאות בשטח. תיווך למשמעות (Feuerstein et al., 1988; פוירשטיין ופוירשטיין, 2026).	מציאת גאווה ומשמעות ביכולת לשאת את המאמץ מתוך בחירה (פראנקל, 1970).	התמודדות עם התהליך הארוך והכואב

6. ציטוטים תומכים במקורות

ויקטור פראנקל:

"חירותו של האדם אין פירושה חופש מתנאים ביולוגיים, פסיכולוגיים וסוציולוגיים. החירות הזאת אינה חופש ממשו, אלא חופש למשו: חופש לנקוט עמדה אל מול כל התנאים." (פראנקל, 2010, עמ' 15)

"הדרך שבה אדם מקבל עליו את גורלו ואת כל הסבל הכרוך בו, הדרך שבה נושא את צלבו נותנת לו הזדמנויות למכביר - אף בתנאים הקשים ביותר - להוסיף לחייו משמעות עמוקה יותר." (פראנקל, 1970, עמ' 87)

ראובן פוירשטיין:

"Regulation of behavior is the means by which an individual uses various sources of information to decide if, when, and how to respond to a given situation." (Feuerstein et al., 1988, p. 75).

יסודות התנהגות הוא האמצעי שבאמצעותו האדם משתמש במקורות מידע שונים כדי להחליט אם, מתי וכיצד להגיב למצב נתון.

"כשאנו מסבירים את מאפייני ההתנסות בלמידה המתווכת, אנו מתארים שלושה פרמטרים שהם חיוניים לכך שאינטראקציה בין-אישית תהפוך לתיווך. את הפרמטר הרביעי אנו מכנים תיווך למשמעות. "משמעות" מייצגת את הדחף האנרגטי המניע את תהליך השינוי" (פוירשטיין ופוירשטיין, 2026, עמ' 194).

7. סיכום

הסינרגיה בין תורתם של ויקטור פראנקל וראובן פוירשטיין מציעה מודל הוליסטי ומשלים להתערבות טיפולית, שיקומית, חינוכית וחברתית. הלוגותרפיה מעניקה את ה"למה" – המצפן הערכי, כוח ההתרסה של הרוח, הרצון למשמעות והחופש לבחור עמדה מול מציאות כואבת/מורכבת ביום-יום (פראנקל, 1985). תורת ההשתנות הקוגניטיבית המבנית מספקת את ה"איך" – הבניית התפקודים הקוגניטיביים, הכלים המתודיים, והתיווך להרחבה ולהעברה (*Transcendence & Transfer*) המאפשרים לאדם לתרגם את הכעס, ההומור והתסכול לפעולה מתוכננת ולהשיג עצמאות ממשית (Feuerstein et al., 2010).

שילוב שתי הגישות בערוצי החיים הממשיים - בעבודה, ביצירה, בקהילה, במשפחה ובגיבוש עמדה ערכית, מציב בשורה טיפולית וחברתית עמוקה. הוא מאפשר לראות באנשים המתמודדים עם מוגבלויות/אתגרים או במטופלים במצבי משבר ישויות שלמות: בני אדם בעלי רוח חופשית המתריסה למול המגבלה או מגבלות החברה, המצוידים במוח גמיש ובר-שינוי המסוגל ללמוד, ליצור, לצחוק, לבחור ולהתפתח בכל עת.

רשימת מקורות

- Fabry, J. B. (1988).** *The pursuit of meaning: Viktor Frankl, logotherapy, and life.* Institute of Logotherapy Press.
- Feuerstein, R., & Rand, Y. (1974).** Mediated learning experience: An outline of proximal etiology for differential development of cognitive functions. *Journal of International Council of Psychology*, 9–10, 7–37.
- Feuerstein, R., Rand, Y., & Hoffman, M. B. (1979).** *The dynamic assessment of retarded performers: The learning potential assessment device, theory, instruments, and techniques.* University Park Press.
- Feuerstein, R., Rand, Y., Hoffman, M. B., & Miller, R. (1980).** *Instrumental enrichment: An intervention program for cognitive modifiability.* University Park Press.
- Feuerstein, R., Rand, Y., Haywood, H. C., Hoffman, M. B., & Jensen, M. R. (1985).** *The learning potential assessment device manual: Experimental version.* Hadassah WIZO Canada Research Institute.
- Feuerstein, R., Rand, Y., & Rynders, J. E. (1988).** *Don't accept me as I am: Helping "retarded" people to excel.* Plenum Press.
- Feuerstein, R., Feuerstein, R. S., & Falik, L. H. (2010).** *Beyond smarter: Mediated learning and the brain's capacity for change.* Teachers College Press.
- Frankl, V. E. (2026, August).** *Ten theses about the person* (F. Vesely & D. Nolland, Trans.; revised version). Viktor Frankl Institute Vienna.
- Kozulin, A. (1998).** *Psychological tools: A sociocultural approach to education.* Harvard University Press.
- פאברי, ג.ב. (1984).** המשמעות של חיך (מני ארז, מתרגם). ספרית הפועלים
- פויירשטיין, א', ופויירשטיין, ר' ש. (2026).** להיות אדם: מדריך להתפתחות ותקווה: שיחות עם פרופ' ראובן פויירשטיין. ידיעות אחרונות, ספרי חמד.
- פויירשטיין, ר, פויירשטיין, ר.ש, ורנד, י. (2001).** אל תקבלי כמות שאני: גישה פעילה-משנה לחינוך האדם עם פיגור תפקודי. המרכז הבינלאומי לקידום כושר הלמידה.
- פראנקל, ו'. (1970).** האדם מחפש משמעות: מבוא ללוגותרפיה (ח' איזק, מתרגם). דביר.
- פראנקל, ו'. (1985).** השאיפה למשמעות (ש' ברוידא, מתרגם). דביר.
- פראנקל, ו'. (2010).** הרופא והנפש: יסודות הלוגותרפיה והאנליזה האקזיסטנציאלית (ד' גוטמן, עורך ומתרגם). כנרת, זמורה-ביתן, דביר.